

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

'Απ' αφορμή την επέτειο κι' ένα άρθρο μ' έντυπώσεις

Η προεδρευτική ανθρωπότητα τιμά σήμερα τα 46χρονα της Σοσιαλιστικής Επανάστασης του 'Οκτώφρη. Ο 'Οκτώφρης του 1917 όμως δεν είναι και η άσπρη της σοσιαλιστικής σκέψης. Οι ιδέες του επιστημονικού σοσιαλισμού είχαν αρχίσει να ωριμάζουν απ' τα μέσα ακόμα του περασμένου αιώνα, στις αρχές δε του δικού μας αιώνα με το θέμα της κρίσης του καπιταλισμού, την άνοδο των εργατικών κινημάτων και τη δημοκρατία της πολιτικής τους πρωτοπορίας, οι ιδέες αυτές άρχισαν να επηρεάζουν όλες τις μορφές της κοινωνικής δράσης.

Σ' αυτή ακριβώς την περίοδο γεννήθηκε και η καινούργια μέθοδος καλλιτεχνικής δημιουργίας, ο «Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός».

Η καινούργια εποχή, που ανέτελλε, οι καινούργιες σχέσεις, που δημιουργούνταν ανάμεσα στους ανθρώπους, τα καινούργια ιδανικά, που τους φλόγιζαν, τα καινούργια κοσμοϊστορικά καθήκοντα, που έταζαν συνεδητά μπροστά τους οι λαοί όλ' αυτά αναπόφευκτα αντανακλούνταν στο χώρο της τέχνης, μπάζονταν και αρχή καινούργιο περιεχόμενο μέσα στα έργα της. Η καινούργια αυτή τέχνη ήταν φυσικό πως δεν θα γεννιούνταν με μιὰς. Τα μπουμπούκια της έσκαγαν εκεί, όπου οι συνθήκες και η άκτινοβολία του ήλιου βοηθούσαν περισσότερο.

Με το Γκόρκυ συνήθως αρχίζει η ιστορία του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού. Έν τούτοις έργο Σοσιαλιστικό Ρεαλιστικό, έργο με προεκτάσεις μέσα στο μέλλον, είναι και ο ύμνος της δεθνοός, που γράφτηκε στη Γαλλία τριάντα ολόκληρα χρόνια πριν από τη «Μάνα».

Η ουσία είναι ότι η σοσιαλιστική ρεαλιστική τέχνη ήλθε πρώτα σαν πράξη κι' ύστερα σαν θεωρία. Οι καλλιτέχνες δημιουργοί απ' τα πρώτα ακόμα χρόνια του αιώνα μας, που βρίσκονταν πιο κοντά στα θεολόγη προτάσεις που ξεδιπλώνονταν, λόγω της κοινωνικής τους θέσης, άρχισαν να θέλουν τη ζωή μέσα από ένα καινούργιο πρίσμα. Τα κοινωνικά φαινόμενα δεν είχαν πια γι' αυτούς αιώνα και αμετάβλητο χαρακτήρα και οι ανθρώπινες σχέσεις, αντιμετώπιζονταν στην κοινωνική αλληλοεξάρτηση. Βαθεία, στο υπόστρωμα του κοινωνικού οικοδομήματος, κάτι έκινείτο, κάποιες μετατοπίσεις συντελούνταν, που έβλεπαν σε αμφισβήτηση την σταθερότητα των πάντων. Οι καλλιτέχνες αυτοί δημιουργοί άρχισαν να κατάρχουν τα φαινόμενα μέσα από μια σκοπιά περισσότερο ιστορική, σαν γεγονότα πουχαν παρελθόν, παρόν και μέλλον, και το σημαντικότερο άρχισαν να κοιτάζουν τη ζωή όχι σαν άπλοθιασώτες ή έστω στην καλύτερη περίπτωση, σαν φιλελεύθεροι ετζέντλεμεν, αλλά σαν άθλητες οι ίδιοι του στίβου της ζωής.

Αυτή η συνένωση καλλιτέχνη και ζωής, καλλιτέχνη και λαού, καλλιτέχνη και ιστορικών καθηκόντων του λαού ήταν και είναι το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των εκπροσώπων του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Και των Ρώσων Γκόρκυ, Μαγιακόφσκυ, Φέντιν, Φαντέγιεφ, Σόλοωφ και του δικού μας Βάρναλη, και του Τούρκου Χικμέτ και του Λατινοαμερικάνου Νερούντα και του Γάλλου Αραγκόν και του Βούλγαρου Σιμυρέφσκυ. Ήταν ή ίδια η κοινωνική έπιταγή που έσπρωχνε τα πιο φωτεινά μυαλά μέσα στις πρώτες ακόμα δεκαετίες του αιώνα μας, όταν ο 'Οκτώφρης είχε να διανύσει ολόκληρο χειμώνα για να βγει στην Άνοιξη, προς την καινούργια επαναστατική τέχνη του σοσιαλιστικού ρεαλισμού.

Σήμερα ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός έχει διανύσει πια μια μακρά πορεία, τα έργα του είναι εγκατεστημένα στα πέδιλα της γής κι' οι εκπρόσωποι του συναντώνται παντού. Η καινούργια αυτή τέχνη, που φέρει μέσα της τον παλμό της

ζωής που σφύζει, τη φλόγα της να μεγαλοουργήσει, η καινούργια αυτή τέχνη, που ανεβάζει στο πιο ψηλό σημείο το ιδεώδες της αγάπης προς τον Άνθρωπο και της πίστης προς το ευτυχιμένο του μέλλον, ζεσταίνει τις καρδιές εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων, τους δείχνει τα ωραία και τα δυνατά στη ζωή, τους δίνει σύμβολα αξία για μίμηση. Έτσι ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός μετατρέπεται όχι μόνο σε άσπιδα, που περιφρουρεί τους λαούς από τις δηλητηριασμένες αναθεωρήσεις της τέχνης του αστικού κόσμου, που φθίνει και μαζί του θέλει

Π. ΠΑΙΟΝΙΔΗ

να παρασύρει μέσα στη νομοτελεσμακή του πτώση τα πάντα. αλλά και σε σάλτο αποφασιστικό στην πάλη για τον Άνθρωπο και την Εύτυχία του.

Όπως βλέπουμε ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός δεν είναι απλώς μια Σχολή, ή ακόμα περισσότερο ένα στυλ καλλιτεχνικό. Είναι μια καινούργια καλλιτεχνική θεώρηση της ζωής, της καινούργιας ζωής, που είτε το θέλουμε είτε όχι έπελάυνει, εισχωρεί ανάμεσα μας, νικά, θριαμβεύει. Έτσι όσο και να μη συμφωνά ξενας με το Σοσιαλισμό σαν θεωρία και πράξη, αν θέλει να λέγεται σοβαρός μελετητής των προβλημάτων της Τέχνης δεν μπορεί να άπαρηθθεί την ύπαρξη του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού σαν μιὰς καινούργιας μεθόδου στην Τέχνη.

Είναι φυσικά γνωστό πως στα τελευταία χρόνια έγιναν από μέρος των ίδιων των εκπροσώπων του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού όρισμένες αναθεωρήσεις ο' ότι κυρίως άφορα μερικές αισθητικές αντιλήψεις. Η προσπολατρία, μια ολότελα ξένη κατάσταση προς την ουσία του Σοσιαλισμού, πούχε έπιβληθεί για μια όρισμένη περίοδο στη Σοβ. Ένωση, είχε αναμφισβή

τητα άρνητική επίδραση και στο χώρο της Τέχνης. Υπήρξε ή τάση να άπλοποιηθεί το πολύπλοκο των ιστορικών εξελίξεων και ο' έπέκταση να μειωθεί ο ρόλος των πλαισίων μαζών στην ιστορική πορεία. Οι άνθρωποι άπέκτησαν επίσης ως ένα βαθμό μια σχηματική ύπόσταση και έτσι ο δρόμος τους μέσα στη ζωή, ή λεγόμενη «μοίρα των ανθρώπων», άπέκτησε ένα αυτοματισμό, που άποτελεί μεγάλο έχθρο της τέχνης.

Παρ' όλα αυτά, παρόμοια όπως και ο Σοσιαλισμός μέσα στα χρόνια της προσπολατρίας συνέχισε να προχωρά προς τον ιστορικό του προρισμό έτσι και ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός, παρ' όλες τις κακές επιδράσεις, που υπέστη, συνέχισε να πω και με το ~~και με~~ πικρό πικρό όπλο την πορεία του. Και μέσα ακόμα στα χρόνια της προσπολατρίας εξακολουθούσαν να δημιουργούνται καλλιτέχνες σαν τον Γκλάτκωφ, Σιμονωφ, Τσερντόφσκυ, εξακολουθούσαν να δημιουργούνται συμφωνίες και κινηματογραφικά έργα αξίας, στον δε υπόλοιπο κόσμο όλο και περισσότεροι νεαροί δημιουργοί έβρισκαν στο Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό το κλειδί του δικού τους δρόμου. Δεν είναι μήπως μέσα ο' αυτά τα χρόνια που άνοιξε ή τέχνη ενός Ρίτσου ~~και ενός Λοκνέμπερ~~.

Η ουσία είναι, ότι ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός σαν μέθοδος δεν μπορούσε να εξαφανιστεί άπό το προσκήνιο της Ιστορίας άπλως και μόνο γιατί είχαν εισδύσει μέσα του στοιχεία ξένα, άρνητικά προς τη φύση του.

Γι' αυτό ακριβώς εκείνοι, που με μια μονοκοντυλιά θέλουν να ξεγράψουν τη μέθοδο αυτή, παρουσιάζονται σαν ξεπερασμένη, είναι στην καλύτερη περίπτωση άνεδαφικοί. Με μια μονοκοντυλιά δεν μπορείς να ξεγράψεις μια έποχή όσο κι' αν δεν σε φολεύει αυτή ή έποχή.

Σε σχέση μ' αυτό θα θέλαμε να πούμε πως τα άρθρα του κ. Αλ. Κωνσταντινίδη στο «Φιλελεύθερο» για την τέχνη στη Βουλγαρία αποτελούν μια σύβαρετη αντίμετωση ενός πολύ σοβαρού και υπεύθυνου προβλήματος, όπως είναι το πρόβλημα της καλλιτεχνικής δημιουργίας στις Σοσιαλιστικές χώρες. Μιλά ο κ. Κωνσταντινίδης με μια άδικαιολόγητη ευκολία για τάσεις των Βούλγαρων καλλιτεχνών ένα θγούν έξω από τα στενότερα πλαίσια του σοσιαλιστικού ρεαλισμού».

Μιλά με άερα γνώστη των πραγμάτων για τον άγώνα της βουλγαρικής θεατρικής παραγωγής «να βγει απ' τους μικρούς τύπους και τα κλισέ μιας σχολής, που για χρόνια υπήρξε το κυριώτερο έμπόδιο στην ανάπτυξη της», και σαν παράδειγμα για όλ' αυτά προβάλλει τη δημιουργία ενός σκηνοθέτη του κινηματογράφου και ενός θεατρικού συγγραφέα.

Και' άρχην είναι άπαράβατος όρος της κριτικής όταν θέλει να κρίνει όχι μόνο την αξία ενός έργου αλλά και την γενικότερη τοποθέτηση του δημιουργού, να μελετήσει το έργο του κρινόμενου. Έχει άκολυθηθεί ο κ. Κωνσταντινίδης αυτή την πορεία; Πολύ άμφιβάλλουμε.

Ο Βαλέρι Πετρόφ, για τον οποίο μιλά, είναι πάνω απ' όλα γνώστος σαν ποιητής στη Βουλγαρία και τα ποιήματά του, όπως και όλη του ή δημιουργία, χαιρούν μεγάλης εκτίμησης στη χώρα του γιατί φέρουν μέσα τους πάντα το στοιχείο της ανανέωσης και της αναζήτησης. Ένα άπλοθι στοιχείο άναπόσπαστα δεμένο με τη μέθοδο του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού. Τι τώρα το άντισοσιαλιστικο-ρεαλιστικό διέκρινε ο κ. Κωνσταντινίδης στην τέχνη του Πετρόφ, που τον έκανε να θγάλει τα γνωστά συμπεράσματα του είναι άξιο άπορίας; Η μήπως για τον κ. Κωνσταντινίδη ο Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός είναι μό

★ ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ ΣΤΗΝ 3η ΣΕΛΙΔΑ

νο Ισοδύναμος του σχηματικού, του συμβατικού, των εκλισές; Άφελής ο' αλήθεια αντίληψη. Δεν είναι έδω φυσικά της ώρας να μιλήσουμε για την τέχνη της Βουλγαρίας, που είναι τέχνη καθοριστικά Σοσιαλιστική Ρεαλιστική και για τον άπλοστατο ακόμα λόγο ότι νίκησε στη χώρα αυτή ο Σοσιαλισμός και είναι άδύνατο οι καλλιτέχνες της να γυρίσουν προς τα πίσω ή να στραφούν προς τα σκοτεινά μονοπάτια του Ιονέσκο, που αντανακλούν μια άλλη δίχως ~~φωτισμό~~ διέξοδο ζωή. Έκείνο, που θέλαμε μονάχα να τονίσουμε είναι πως εκείνοι, που έννοούν να παρουσιάζουν το Σοσιαλιστικό Ρεαλισμό «χρεωκοπημένον» σχολή, σχολή των «σχηματών» και των «κλισές» έχουν μετατραπεί οι ίδιοι σε δέσμους μιας «στενάκαρδης» αντίληψης, που δεν τους επιτρέπει να προσεγγίσουν με τη σοβαρότητα, που χρειάζεται ένα τόσο μεγάλο πρόβλημα, όπως είναι το πρόβλημα της καινούργιας έποχής.

ΑΔ 1.45